

NUŽNOST RAZVOJA OBRAZOVANJA KAO USLOV NAPRETKA DRUŠTVA

Ivana Kitonjić, profesor engleskog jezika i književnosti

Rezime: Nijedna sfera ljudskog djelovanja nije tako konstantno pod lupom kao sfera obrazovanja. Ova konstatacija nije iznenađujuća s obzirom da je obrazovna djelatnost ipak jedna od ključnih oblasti od koje zavise i koja u potpunosti prožima sve ostale. Iznenadjujuće je to što je praćenje ove problematike najčešće svedeno na kritiziranje, nipodoštavanje i vrlo često ignorisanje suštine problema. Samo pitanje suštine problema izuzetno je kompleksno pa ga je iz tog razloga teško definisati. Jedno ali možda i najznačajnije pitanje je da li je u našem obrazovnom sistemu forma mnogo važnija od sadržaja.

Ključne riječi: obrazovanje, fokus, značaj razvoja, napredak, definisanje problema, rješenje

Abstract: No sphere of human activity has ever been so constantly under scrutiny as the sphere of education. This statement is not surprising, especially if we consider the fact that educational activity is still one of the vital fields which are crucial, pervasive and influential on all the others. What is surprising is that the public attitude towards this problem is reduced to criticism, scorn and, not so rarely, even to ignoring the core of the problem. The issue of the core of the problem itself is very complex, and as such, very hard to define. One, and maybe the most important question, is whether our educational system prefers form to content.

Key words: education, focus, the importance of development, improvement, defining the problem, solution

UVOD

Platon u *Državi*²⁰⁶ obrazlaže principe podjele vlasti i na pijedestal postavlja vladare, tj. one koji su um u državi i koji treba da vladaju. Idealna država predstavljajući organsko jedinstvo, prema Platonovoj zamisli, treba da obuhvata tri elementa u skladu sa podjelom na tri funkcije duše. Čuvari, odnosno činovnici (koji predstavljaju srce) su na hijerarhijski nižoj stepenici od vladara (uma) dok su široke narodne mase (kao simbol tjelesne požude) na posljednjem, trećem mjestu. Jasno je da funkcija umnih, odnosno mudrih, nije mogla da se obavlja bez adekvatnog znanja i iskustva, tj. obrazovanja. Čini se da je u antičko doba značaj ove oblasti bio mnogo veći i priznatiji nego danas. Da li su naši pogledi i „umne“ funkcije degradirali i izgubili se u bezuspješnom pokušaju da evoluiramo pa umjesto toga lutamo ili, još gore, krećemo u pogrešnom smjeru? Ipak, obrazovanje treba posmatrati kao „pedagoški proces intelektualnog formiranja ličnosti, kao i rezultat tog procesa, tj. svojstvo ili osobina čovjeka (obrazovan čovjek)“.²⁰⁷

STATUS OBRAZOVANJA DANAS

Uzroci lošeg statusa cjelokupnog obrazovnog sistema su veoma brojni: materijalni položaj, loša selekcija kadrova (često kriterijum nisu kvalifikacije i sposobnosti, nego rodbinske „veze“ i poznanstva), kriza porodice, mas-mediji, kriza morala itd.

Sfera obrazovanja postala je **globalni 'problem'**. Svjetske institucije poput Uneska upućuju preporuke ministrima obrazovanja o potrebi stvaranja svjetske mreže informisanja u obrazovanju. Ta mreža se prevashodno odnosi na značaj razmjene iskustava, poređenja različitih sistema obrazovanja u cilju što uspješnijih reformi u onim zemljama u kojima obrazovni sistem nije na zavidnom nivou. **Reforma obrazovanja**, koja je svakodnevna tema javnih rasprava, ne treba da bude sama sebi cilj. Neophodan je kritički odnos teorije i prakse prema vlastitom iskustvu, ali i prema iskustvima drugih. Potrebno je sagledati dobre strane našeg sadašnjeg školstva (kojih, bez sumnje, ima) ali i utvrditi šta to treba mijenjati. Promjene po svaku cijenu takođe nisu dobro rješenje. Međutim, to nije nimalo lako. Odluku je neophodno donijeti na osnovu teorijske analize i rezultata istraživanja. Npr. osnovne škole u Republici Srpskoj usvojile su **devetogodišnji sistem obrazovanja**, jer "na osnovu svih argumenata i empirijskih činjenica..., može se zaključiti da se i pored objektivno utvrđenog postojanja teškoća u primjeni programa prvog razreda, kod šestogodišnjaka realno postižu povoljni opšti razvojni efekti, da je omogućeno njihovo kvalitetno uključivanje u proces učenja i obavezno osnovno školovanje sa savremenijom programskom koncepcijom, te da su ostvareni rezultati, u prvoj godini primjene programa, približni zahtjevima reformi i evropskim standardima".²⁰⁸

Ipak, koliko god neki govorili o reformi sistema, mislim da je važnija **reforma svijesti** o ovoj problematici. Ništa se ne dešava izvan nas samih. Učitelji, nastavnici, profesori su ti koji treba da rade na vlastitom usavršavanju, naravno, uz pomoć kompetentnih stručnih tijela (Pedagoškog zavoda, Ministarstva obrazovanja

²⁰⁶ Platon: *Država*. Beograd, Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1993.

²⁰⁷ leksikon A-Ž, Zagreb, JLZ, 1974. Str. 1094.

²⁰⁸ Platon: *Država*. Beograd, Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1993.

itd) jer na taj način aktivno učestvuju u reformskim promjenama. „ **Opasnosti od bezvoljnog i apatičnog ulaska nastavnika u pedagoške reforme mnogo su veće nego one koje su generisane siromaštvom, ili lošim privredno-ekonomskim uslovima**“.²⁰⁹

U svjetlu razješnjenja pojma **globalizacije** u sferi obrazovanja, **Žak Delor** je u svom izvještaju pod nazivom „*Obrazovanje- riznica za budućnost*“, iznesenom na Konferenciji Uneska 1996. godine, nagovijestio da će u 21. vijeku promjene u sferi obrazovanja biti od krucijalnog značaja. Te promjene su u znaku protivrječnosti: globalno- lokalno, univerzalno- individualno, tradicionalno- savremeno. Ovo suprotstavljanje samo je naizgled konfliktnog karaktera; u stvari, cilj je da međusobnim upoređivanjem, prilagođavanjem i redefinisanjem suštinskog značenja ovih pojmova, dođemo do zajedničkog cilja- uspješnijih i kvalitetnijih škola i obrazovnog sistema u cjelini. Evropska unija je nakon ugovora u Mاستrihtu usvojila kompleks mjera namjenjenih promjenama u obrazovanju koje su zasnovane u takozvanim stubovima znanja **Ž. Delora**.

Novi ciljevi (tj. stubovi) obrazovanja su: 1) **naučiti sticati znanja**, 2) **naučiti raditi**, 3) **naučiti živjeti** i 4) **naučiti živjeti zajedno**. Svi oni nose naznaku tzv. "evropske dimenzije obrazovanja". Ova sintagma prvi put je upotrijebljena 1976. godine u rezoluciji Savjeta evropskih ministara obrazovanja, u kojoj su objavljene zajedničke programske akcije u obrazovanju. Istina je da je integracija obrazovnih sistema svojevrsna revolucija; problem samo predstavljaju njene posljedice. Možda je prerano da se o njima sada govori, mada je nesumnjivo da ih ima i pozitivnih i negativnih.

ZNAČAJ ŠKOLE KAO INSTITUCIJE

Ono što je značajno (i pozitivno) je da su posljednjih decenija **prava i položaj djeteta u svijetu** vidno poboljšani i usklađeni sa Konvencijom OUN o pravima djeteta. Mnogo više se radi na adaptaciji i integraciji **djece sa posebnim potrebama**, što u bliskoj prošlosti nije bio slučaj. Inkluzija više nije samo apstaktan pojam. U srednjim školama aktivni su Savjeti učenika, kao i Savjeti roditelja, na kojima se diskutuje o pravima i obavezama učenika, aktuelnoj problematici, razrađuju planovi učeničkih aktivnosti, sprovode različite akcije čiji je cilj poboljšanje položaja učenika, uslova učenja, učešće u projektima na nivou lokalne zajednice i sl.

Izuzetno je važno da moderna škola, pored kognitivnih ciljeva, unapređuje i ostvaruje i ciljeve koji se odnose na socijalni i emocionalni razvoj djeteta. Škola nije samo mjesto za sticanje znanja, nego i priprema za zajednički život sa drugima, kvalitetnije i uspješnije komuniciranje, razumijevanje i spoznaju sebe i drugih, razvoj vlastitih osjećanja, stvaranje realne slike o sebi, razumijevanje osjećanja drugih itd. Stručnjaci ističu neophodnost transformacije: **škola pamćenja** treba da ustupi mjesto **školi mišljenja**.

U savremenoj metodologiji **fokus** se pomjera sa **nastavnika** (koji je u tradicionalnom sistemu obrazovanja bio centralna figura) na **učenika**. Ova promjena bi mogla, uz adekvatne nastavne strategije, da pasivnog đaka podstakne i ohrabri da aktivno učestvuje u nastavi, priprema se, istražuje, inicira i na taj način razbije monotoniju stereotipnog predavačkog metoda nastave. Angažovan, aktivan i zainteresovan učenik je garant uspješne nastave. Ipak, ličnost nastavnika je od presudnog značaja, samim tim što je on taj koji organizuje, rukovodi, savjetuje, pomaže i od njega u velikoj mjeri zavisi kvalitet nastave ali i kvalitet **interpersonalnih odnosa na nivou učenik-nastavnik ali i učenik-učenik**.

„ Planiranjem svoga rada nastavnik je u mogućnosti da uvažava i razvija:

- a. samoinicijativne aktivnosti svojih učenika (iz oblasti učenja)
- b. kooperativne aktivnosti (pomoć slabijim učenicima u učenju ili pomoć nastavnicima u pripremanju materijala za nastavu)
- c. samovrednovanje i vrednovanje rada
- d. kreativne aktivnosti u slobodno vrijeme (odjeljske i školske svečanosti, programi za roditelje i sl.)
- e. socijalne aktivnosti (pomoć siromašnim u učionici i okruženju)
- f. razvijanje sposobnosti rješavanja konfliktnih situacija na prihvatljiv način itd.“²¹⁰

Slobodan Stanojlović (2003) analizirao je rezultate empirijskog **istraživanja** koje je proveo 2002. godine **na uzorku 535 učenika iz pet osnovnih i tri srednje škole** s područja opštine Bijeljina, Zvornik i Ugljevik. Ispitivanjem su obuhvaćeni učenici VII i VIII razreda osnovne škole (350) i učenika III i IV razreda srednje škole (185). Istraživanje je obuhvatilo, između ostalog, segment emocionalne klime u razredu (školi), kao jedan od presudnih faktora uspješnosti vaspitno-obrazovnog procesa. Učenicima je postavljeno pitanje **koje su to školske situacije u kojima su doživljavali prijatna i neprijatna osjećanja i raspoloženja**. Analiza odgovora ukazuje na situacije (naznačene u zagradi) koje kod učenika izazivaju :

- *radoznalost* (kvalitet nastave i ocjenjivanje)
- *zahvalnost* (razumijevanje od strane nastavnika i ocjenjivanje)

²⁰⁹ *ibid*

²¹⁰ *Đaković (Petar): Uloga nastavnika u stvaranju povoljne klime u razredu” U: Usavršavanjem nastavnika do aktivnog učenja učenika, Banja Luka, RPZ, 2005, str. 89.*

- *ohrabrenost* (učenici se osjećaju ohrabreno kada nastavnik pokazuje razumijevanje, daje podršku, pruža pomoć, kada učenici ostvaruju uspjeh)
- *ponos* (uspjeh učenika, rezultati na takmičenju, podrška i ohrabrenje, kao i lijepa riječ nastavnika)
- *tuga* (slabe ocjene i nerazumijevanje, odlazak dobrog nastavnika)
- *ljutnja, bijes* (neracionalno ocjenjivanje, davanje slabe ocjene zbog nediscipline, vrijeđanje i omalovažavanje učenika)
- *strah* (od strogih nastavnika, loše komunikacije-povišen glas, bijes)
- *dosada* (vezuje se za rad nastavnika i pojedine nastavne predmete, odgovaranje slabijih učenika; dosada je jedan od glavnih uzroka bježanja sa časova)
- *zabrinutost* (uspjeh- neuspjeh)²¹¹

Ukratko, i priyatna i nepriyatna osjećanja učenika u tijesnoj su vezi sa ocjenjivanjem, provjeravanjem znanja i stilom rada nastavnika i to su aspekti kojima treba posvetiti dodatnu pažnju u cilju unapređenja istih.

ZAKLJUČAK

U vremenu kada je sve postalo „globalno“ i „masovno“, i obrazovanje se pokušava uklopiti u te „omasovljene“ standarde. Howard Gardner, čuveni psiholog i autor teorije višestruke inteligencije, ističe: „*Došlo je vrijeme da proširimo naše poglede na spektar talenata. Prvi i najvažniji doprinos koji obrazovanje može da učini za razvoj djeteta jeste da mu pomogne u oblasti u kojoj njegovi talenti najviše dolaze do izražaja, gdje će biti vješto i zadovoljno. U potpunosti smo to izgubili iz vida. Umjesto toga, mi svakog tjeramo da se obrazuje... I sve vrijeme svakog procjenjujemo prema tome da li se uklapa u uske standarde uspjeha. Trebalo bi manje vremena da provodimo procjenjujući djecu, a više vremena da im posvetimo i pomognemo da prepoznaju sopstvene talente i sposobnosti, te da baš njih razvijamo*“. Da li je moguće ispuniti ovu misiju? Dovoljno je pogledati realno stanje u našim školama i prekinuti agoniju traženja pozitivnog odgovora na ovo pitanje. U rijetkim odjeljenjima brojno stanje učenika je u skladu sa propisanim pedagoškim standardima tako da je priča o individualnom pristupu učenicima na nivou naučne fantastike. Umjesto da se u nastavi pojedinih predmeta omogući (i za učenike i za nastavnike) lakše i uspješnije angažovanje u nastavnom procesu, kako radom u manjim grupama (npr. u nastavi informatike, stranih jezika itd.), tako i uvođenjem inovativnijih nastavnih metoda i sredstava, akcenat se stavlja na planove i programe, kao da se na tom polju nešto suštinski mijenja baš svake godine! Seminari su rijetka pojava, a i kad se organizuju, to se radi izuzetno aljkavo i neprofesionalno, često se ponavljaju i teme i predavači. Teza o formalizmu koji je, nažalost, sveprisutan, svakodnevno se potvrđuje ovakvim primjerima. Da bismo uspješnije realizovali obrazovne ciljeve koje smo sebi postavili, treba da koristimo saznanja iz različitih naučnih disciplina. Npr. obrazovna psihologija jedna je od grana psihologije koja je svoje uporište pronašla upravo u nastavnom procesu. Ona se bavi procesom učenja i psihološkim pitanjima vezanim za nastavu, posmatra kognitivni razvoj učenika i relevantne faktore povezane sa učenjem- talenat, motivacija, dinamika izmjenju nastavnika i učenika, koji su ključni za uspješno odvijanje obrazovnog procesa.

Problem je što ova i slične naučne discipline koje se bave pedagoško-psihološkom problematikom nastave, nažalost, u realnim uslovima nastave ostaju često samo na nivou apstrakcije ili usputnog spominjanja.

"*Time is out of joint*", pisao je slavni William Shakespeare (1564-1616) u svojoj drami „Hamlet“a dokazujemo mi svakim svojim postupkom i danas. Glorifikujući porok umjesto vrline, niskost i nedostojnost na račun veličine i časti, mi samo potvrđujemo vijekovima neuništenu i neuništivu misao. Obrazovanje, kao bogatstvo neprocjenjive vrijednosti uvijek su cijenili i cijeniće samo rijetki. Srećom, iskrena i istinska želja za znanjem i obrazovanjem, za izgrađivanjem i obogaćivanjem svoje ličnosti i ne traži odobrenje ili bilo kakvu potvrdu od drugih, mada ne bi bilo loše barem je ponekad prepoznati i ukazati na njenu vrijednost i značaj, da se ta rijetka i tanana iskra ne bi ugasila.

LITERATURA :

1. *Platon: Država. Beograd, Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1993.*
2. *leksikon A-Ž, Zagreb, JLZ, 1974. Str. 1094*
3. *Đaković (Petar): Uloga nastavnika u stvaranju povoljne klime u razredu"Usavršavanjem nastavnika do aktivnog učenja učenika, Banja Luka, RPZ, 2005, str. 88*
4. *Stanojlović, Slobodan: Razumijevanje mladih (unapređivanje socijalnih i emocionalnih kompetencija), 2003, str. 10-22*
5. *Kecman, Branislav; Obrazovanje iz preduzetništva , Digitalair , Prijedor 2010*
6. *Stanojlović, Slobodan: Razumijevanje mladih (unapređivanje socijalnih i emocionalnih kompetencija), 2003, str. 10-22*

²¹¹ *Stanojlović, Slobodan: Razumijevanje mladih (unapređivanje socijalnih i emocionalnih kompetencija), 2003, str. 10-22*